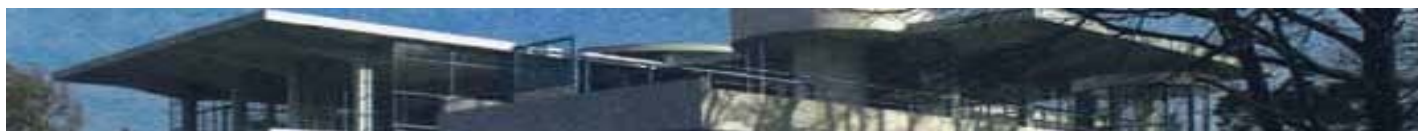




Erfgoedinspectie
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

De staat van de rijkscollectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed



Managementsamenvatting

1. Context en kader inspecties

In de eerste helft van 2015 heeft de Erfgoedinspectie inspecties uitgevoerd bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) op verschillende locaties.

De inspecties zijn onderdeel van de uitvoering van een meerjarig onderzoeksprogramma naar het beheer en behoud van de rijkscollectie. Het kader voor de inspecties is de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen 2013 en - indien van toepassing - de beheersovereenkomsten met de verzelfstandigde rijksmusea. Op basis van dit kader richt het toezicht zich op de taken registratie, beheer en behoud, veiligheid en zichtbaarheid van de rijkscollectie en de administratieve organisatie. Bij de inspectie wordt ook gekeken naar de randvoorwaarden voor een goed beheer van de rijkscollectie, zoals organisatie en beleid, beschikbare middelen en kwaliteitszorg.

Op 9 februari 2015 is een inspectie uitgevoerd bij het Maritiem Depot in Lelystad, op 13 en 15 april 2015 bij de RCE in Rijswijk en op 18 mei 2015 is een gesprek gevoerd bij de RCE in Amersfoort.

Wat betreft de buitenlocaties waar de RCE het collectiebeheer uitvoert, is op 12 februari 2015 een inspectie uitgevoerd bij het Witsenhuis in Amsterdam en op 26 maart 2015 bij het Jachthuis Sint Hubertus in Hoenderloo.

Voor de inspecties zijn diverse bronnen geraadpleegd zoals documenten en interviews met medewerkers. Deze staan in elk deelrapport vermeld.

Van elke inspectielocatie, behalve Amersfoort, is een rapport verschenen. Van de locatie Amersfoort is een gespreksverslag gemaakt. De deelrapporten zijn in de bijlage te raadplegen. De bevindingen in de rapporten zijn steeds geverifieerd door de betrokken locaties.

De belangrijkste bevindingen met betrekking tot het beheer van de rijkscollectie door de RCE op de verschillende locaties zijn hieronder weergegeven.

2. Organisatie

De afdeling Kunstcollecties is verantwoordelijk voor het beheer van de collectie in Rijswijk en voor het beheer op de buitenlocaties het Witsenhuis en Jachthuis St. Hubertus. Het Maritiem Depot beheert de collectie in Lelystad en de afdeling Data beheert de collectie in Amersfoort.

In 2014 heeft de RCE het strategisch beleid en het collectiebeleid opnieuw vastgesteld. In het collectieplan 2014-2017 is het algemeen beleid beschreven voor de beheersbaarheid, zichtbaarheid en profilering van de collecties. Het plan beschrijft geen beleid voor het collectiebeheer op de afzonderlijke depot- en buitenlocaties. De wijze waarop het beheer wordt aangestuurd verschilt per locatie.

Locatie Rijswijk

De aansturing vindt vooral projectmatig plaats en is gericht op de realisatie van grotere ontwikkelingen, zoals het Collectie Centrum Nederland (CCN). Ook worden jaarplannen opgesteld waarin activiteiten en hiervoor verantwoordelijken zijn benoemd. Tijdens de inspectie werd naar voren gebracht dat bij de aansturing van projecten en de reguliere taken een coördinerende functie werd gemist. De functie coördinator depotbeheer en logistiek is namelijk in afwachting van de ontwikkelingen rond het CCN opgeschort.

Locatie Lelystad

Het Maritiem Depot onderzoekt met de Stichting Nieuw Land en de Bataviawerf om voorzieningen te bundelen in het op te richten Nationaal Erfgoedpark Batavialand. Het streven is de nieuwe organisatie in 2016 van start te laten gaan. De maritieme rijkscollectie wordt in een later stadium in beheer aan deze organisatie overgedragen. Vooruitlopend daarop is de personele formatie verkleind en is een vacaturestop ingesteld. Hierdoor staat het beheer van de collectie op dit moment onder druk en stagneert een aantal verbetertrajecten. Verder is er geen actueel plan dat als kader dient voor de sturing van de beheeractiviteiten.

Locatie Amersfoort

Het beheer van de collectie wordt op autonome wijze aangestuurd door de hiermee belaste medewerker. De beheeractiviteiten, zoals de digitalisering en registratie van de collecties, missen een grondslag in een richtinggevende planmatige aanpak.

Het Witsenhuis.

De commissie van beheer voert het dagelijks beheer uit van de collectie. Over de taken en verantwoordelijkheden zijn afspraken gemaakt tussen de RCE en de commissie. De kleine collectie is relatief statisch waardoor het beheer een vooral routinematig karakter heeft.

Jachthuis St. Hubertus

De RCE heeft nog geen afspraken gemaakt over het dagelijks beheer van de collectie met de Stichting Nationaal Park Hoge Veluwe. Er is verder geen planmatige aanpak voor het beheer en de realisatie van enkele verbeteringen.

3. Uitvoering beheer en behoud rijkscollectie

Locatie Rijswijk

De dynamiek van het collectiebeheer in Rijswijk is hoog door de vele verhuisbewegingen. Ook vond ten tijde van de inspectie een conversie plaats naar een ander museaal collectieregistratiesysteem (Adlib Museum). Vastgesteld is dat op onderdelen een verbetering van de collectieregistratie wenselijk is. Dit betreft bijvoorbeeld enkele niet op objectniveau geregistreerde deelcollecties en de opschoning van vermissingen en objecten zonder standplaats. Verder blijkt uit onderzoek door de RCE dat zich vermissingen en schades voordoen bij niet-museale bruikleennemers. Er is een projectgroep ingesteld, maar er zijn nog geen concrete maatregelen genomen om deze risico's weg te nemen.

Er zijn geen tekortkomingen vastgesteld in de zorg voor goede bewaaromstandigheden van de collectie. Er zijn wel enkele aandachtspunten, zoals het schoonmaken van de depots. De mate waarin de RCE zekerheid heeft over de actualiteit van standplaatsen en de bewaaromstandigheden van de collectie die bij een extern bedrijf in Amersfoort is opgeslagen, is ook een aandachtspunt.

Vastgesteld is dat er voldoende aandacht is voor de veiligheidszorg voor de collectie. Zo beschikt RCE Rijswijk over een actueel CHV-plan. Oefeningen om dit plan op praktische uitvoerbaarheid te toetsen hebben nog niet plaatsgevonden.

Locatie Lelystad

Vastgesteld is dat de collectieregistratie op onderdelen verbetering behoeft, bijvoorbeeld de controle op standplaatsen en het opschonen van de registratie. Ook is vastgesteld dat geen systematische controles op de conditie van de depotcollectie plaatsvinden. Het objectfoto-project fungeerde als motor om controles uit te voeren en verbeteringen in de registratie door te voeren. Dit project is stilgelegd, waardoor stagnatie is opgetreden in het controleren en het nemen van maatregelen ter verbetering. Het is van belang dat de registratie en de conditie van de collectie op orde is voordat eventueel het beheer wordt overgedragen.

Verder is de veiligheidszorg een aandachtspunt. Het calamiteitenplan is niet geïmplementeerd en dit kan een risico met zich meebrengen als zich feitelijk calamiteiten voordoen. Een ander risico voor de collectie is dat bezoekers het open depot kunnen betreden zonder dat zij worden opgemerkt.

Locatie het Witsenhuis

De registratiekwaliteit van de collectie is op orde. De controle op de actualiteit van geregistreerde standplaatsen van de boeken is een aandachtspunt. Een ander aandachtspunt is de vaststelling en de registratie van een aantal eerder ontdekte vermissingen.

De collectie is in het algemeen in een goede conditie. In voldoende mate vinden controles plaats met het oog op biologische aantasting en schimmelvorming. Aandacht behoeft de opslag van de fotocollectie.

Locatie Jachthuis St. Hubertus

De registratie van de collectie is voor verbetering vatbaar. Dit betreft het ontbreken van specifieke standplaatsen van de voorwerpen in de registratie en het ontbreken van inventarisnummers op sommige voorwerpen. Hierdoor ontstaat het risico op vermissingen. Dit risico wordt versterkt door het gebruik van het Jachthuis als museum en als gastenverblijf. Ook dient nog verder gevolg te worden gegeven aan de vaststelling en registratie van eerder geconstateerde vermissingen.

De collectie is in het algemeen in goede conditie. Het verdient aanbeveling om de klimaat- en lichtcondities te monitoren in het bijzonder bij de kwetsbare collectieonderdelen. Ook de opslag van de collectieonderdelen textiel en meubels is voor verbetering vatbaar.

Voor het Jachthuis is een bedrijfshulpverleningsplan opgesteld maar geen collectiehulpverleningsplan. Dit vormt een risico voor de collectie bij calamiteiten.

4. Conclusies

De Erfgoedinspectie ziet in het algemeen dat de bevindingen leiden tot de volgende conclusies:

- De RCE beheert een omvangrijke collectie op diverse locaties. Het dagelijks beheer van de collectie wordt naar behoren uitgevoerd. Toch zijn er nog enkele aandachtspunten.

- De RCE heeft het beleid met betrekking tot de collectie vastgelegd in het collectieplan 2014-2017.
- Het collectiebeheer op een aantal locaties wordt onvoldoende aangestuurd vanuit het collectiebeleid of een planmatige aanpak.
- Het is opgevallen dat er geen centrale, planmatige aansturing op de beheeractiviteiten van de locaties is.
- De kwaliteit van de digitale collectieregistratie is voor verbetering vatbaar.
- Opvallend is dat er geen centraal, actueel overzicht van de rijkscollectie in beheer van de RCE is. De locaties Rijswijk, Amersfoort, Lelystad hebben afzonderlijke registraties.

5. Aanbevelingen

- Besteed aandacht aan de planmatige aansturing van de beheertaken op de verschillende locaties.
- Draag zorg voor een aantal verbeteringen in het beheer en behoud van de collectie op de verschillende locaties.
- Draag zorg voor verbetering van de kwaliteit van de collectieregistratie op de verschillende locaties.
- Overweeg om de aansturing op de beheeractiviteiten van de locaties en het overzicht van de collectie(registratie) te centraliseren en te uniformeren.

Bijlage

Werkwijze inspecties	9
RCE Rijswijk	11
Maritiem Depot Lelystad	25
Het Witsenhuis	37
Jachthuis St Hubertus	53
Colofon	67

Werkwijze inspecties

Voorbereiding inspecties

Ter voorbereiding van de inspecties zijn documenten van de instelling met informatie over het collectiebeheer geraadpleegd en geanalyseerd. Waar beschikbaar is ook gebruik gemaakt van actuele rapportages van het Museumregister (niet verzelfstandigde musea) en rapportages van de Visitatiecommissie (verzelfstandigde musea).

Samenhang monitor Erfgoedinspectie 2013-2014

Eén van de bronnen voor de inspecties vormt de monitor Erfgoedinspectie 2013-2014. Op basis van door de instellingen aangeleverde monitorgegevens is hen een zogenaemde kleurrapportage toegezonden. Hierin is inzichtelijk gemaakt hoe de instelling presteert op de verschillende onderwerpen, ook in vergelijking met andere instellingen.

Op onderdelen kan het inspectierapport tot een andere conclusie komen dan de toegekende kwalificatie in de kleurrapportage.

Inspecties op locatie

De inspecties op locatie bestaan uit het voeren van een (introductie)gesprek met de directeur van het museum en met de direct verantwoordelijke(n) voor het collectiebeheer. Tijdens de inspecties zijn zo nodig nog niet eerder geraadpleegde stukken ingezien.

Onderdeel van de inspecties is een praktijktoets op de registratiegraad en – kwaliteit. Hiervoor wordt het collectieregistratiesysteem ingezien en wordt een beperkte steekproef genomen ter verificatie van de vindbaarheid van geregistreerde voorwerpen. Voor de steekproef worden aselect 15 voorwerpen uit de registratie geselecteerd en 15 voorwerpen uit de tentoonstellingsruimten en depots.

Tijdens de rondgang door deze ruimten voor het uitvoeren van de steekproef wordt tegelijkertijd ook andere beheeraspecten in de praktijk getoetst. Dit betreft bijvoorbeeld (het meten van) bewaaromstandigheden, de conditie van voorwerpen en veiligheidsmaatregelen.

Rapportage

De conceptrapportages zijn ter verificatie van de bevindingen voorgelegd aan de geïnspecteerde instelling, waarna de opmerkingen zijn verwerkt in het eindrapport.

1 Organisatie RCE Rijswijk

1.1 Profiel Locatie Rijswijk

Locatie Rijswijk is de depotlocatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) van waaruit de kunstcollectie van de RCE wordt beheerd. De kunstcollectie in Rijswijk omvat ongeveer 100.000 voorwerpen en is in de loop van de twintigste eeuw door de staat verworven door bijvoorbeeld aankoop, schenking of legaat of op grond van een regeling als de Beeldende kunstenaars Regeling (BKR). Het in bruikleen geven van voorwerpen, vooral aan musea, maar ook ten behoeve van bijvoorbeeld rijksgebouwen, is het belangrijkste presentatiemiddel. De variëteit binnen de collectie is groot: van schilderijen tot videokunst en van beelden tot kroonluchters en archeologische vondsten. Een zwaartepunt, ongeveer 60% van de collectie, betreft moderne kunst. Het grootste deel van de uitstaande bruiklenen is uit dat deel afkomstig. Van de totale collectie is ongeveer de helft uitgeleend aan vooral musea, rijksdiensten, gemeenten en provincies.

1.2 Sturing en beleid

De directie van de RCE wordt gevormd door de algemeen directeur, de directeur Kennis & Advies en de programmadirecteur Erfgoed Digitaal.

Het strategisch beleid van de RCE is geformuleerd in een nota: *Geef de toekomst een verleden : Visie, Missie en Strategie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2014-2018*. In dit document omschrijft de RCE haar doelstellingen op het gebied van samenwerking, kennisontwikkeling en advisering met betrekking tot de verschillende domeinen van het roerende, archeologische, gebouwde en landschappelijke erfgoed. Het gaat daarbij voor wat betreft het roerende erfgoed om de gehele 'Collectie Nederland'.

Het beleid met betrekking tot de eigen kunstcollectie is uitgewerkt in het *Collectieplan 2014-2017*. De belangrijkste beleidsuitgangspunten zijn beheersbaarheid door goed uitleenbare voorwerpen te selecteren voor de 'werkcollectie' en door nieuwe depotfaciliteiten te ontwikkelen, zichtbaarheid door collectiemobiliteit en online presentatie te bevorderen en profilering door meer samenhang binnen en tussen deelcollecties te laten zien.

Jaarlijks wordt een werkplan Kunstcollecties opgesteld. In de dagelijkse aansturing ligt het accent momenteel op de collectieverhuizingen en de voorbereidingen op de totstandkoming van het nieuw te realiseren Collectie Centrum Nederland, en minder op het uitvoeren van reguliere beheerstaken.

1.3 Financiële en facilitaire middelen

In de Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 is aangegeven dat de financiële middelen in beperkte mate voldoende zijn voor de uitvoering van het beheer en behoud van de rijkscollectie, en de facilitaire middelen in redelijke mate.

De financiële beperkingen lagen mede ten grondslag aan de aanwijzing van een 'focuscollectie', om de beschikbare middelen gericht te kunnen inzetten. Het niet geselecteerde deel van de collectie wordt op kostenbesparende wijze (extern) opgeslagen.

Op facilitair gebied geldt dat de situatie na eerdere problemen met de klimaatinstallatie en na een stroef verlopende overgangperiode naar een andere dienstverlener sinds medio 2014 is genormaliseerd. Achterstallig onderhoud aan de installatie is uitgevoerd en overleg en informatie-uitwisseling met de dienstverlener verlopen naar wens. Er zijn geen risico's voor het beheer en behoud van de collectie vastgesteld die rechtstreeks verband houden met financiële of facilitaire middelen.

1.4 Personele organisatie

De afdeling Kunstcollecties is een van de vier 'lijnafdelingen' van de RCE. Deze vallen, samen met de stafafdelingen, onder de Algemeen Directeur. De afdeling Kunstcollecties staat onder leiding van een afdelingshoofd.

In de Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 is aangegeven dat er voldoende personeel is voor de uitvoering van het behoud en beheer. Bij een reorganisatie in 2013 is de formatie van de afdeling Kunstcollecties met 1,5 fte uitgebreid tot ongeveer 19,5 fte. Vooral voor het voorbereiden van de collectie op de ingebruikname van het te realiseren Collectie Centrum Nederland (CCN) is tijdelijke versterking gerealiseerd. Maar ook meer structurele conserverings- en restauratiewerkzaamheden worden door externe specialisten uitgevoerd, begeleid door de twee interne restauratiespecialisten.

De afdeling Kunstcollecties ervaart echter, zo blijkt uit de monitor, een tekort aan capaciteit voor de aansturing. Bij de inspectie is toegelicht dat dit vooral het gemis aan een coördinator Depotbeheer en Logistiek betreft; in afwachting van de ontwikkelingen rond het CCN is invulling van deze post opgeschort. Daardoor vindt niet altijd de gewenste sturing op de uitvoering van projecten en afstemming met reguliere werkzaamheden plaats. Dit kan weerslag hebben op het dagelijks beheer: zo worden depots niet regelmatig schoongemaakt.

1.5 Kwaliteitszorg

Er zijn verschillende procedures voor het beheer en behoud van de rijkscollectie omschreven met gebruikmaking van het procedurehandboek SPECTRUM. Niet gebleken is dat deze procedures periodiek worden getoetst op een juiste toepassing als onderdeel van een systematische kwaliteitszorg.

Conclusies

- Enkele tekortkomingen in de reguliere beheertaken zijn mogelijk te verklaren uit accenten in de aansturing en een te geringe coördinatie van deze taken;
- Er zijn geen risico's voor de collectie vastgesteld die rechtstreeks verband houden met facilitaire of financiële middelen.

Aanbevelingen

- Bezie of de aansturing van reguliere beheertaken meer aandacht behoeft.
- Introduceer een vorm van systematische kwaliteitszorg die voorziet in periodieke evaluatie van de toepassing van de procedures voor de beheertaken.

2 Registratie RCE Rijswijk

Een volledige en geautomatiseerde registratie van museale voorwerpen en een periodieke controle op de aanwezigheid op de geregistreerde verblijfplaats moet voorkomen dat voorwerpen vermist raken. Registratie van verwerving, vermissing, verlies, beschadiging of vernietiging van museale voorwerpen is voorwaarde voor een actueel inzicht in de omvang van de rijkscollectie, de eigendomssituatie en bijzonderheden over de staat van de rijkscollectie.

Bevindingen

Algemeen

De afdeling Kunstcollecties heeft lang gebruik gemaakt van een in eigen beheer ontwikkelde databaseapplicatie voor het registreren van de collectie. Omdat dit systeem steeds lastiger was te onderhouden en ongeschikt was voor toepassing in digitale werkprocessen, is de RCE recent overgegaan op het gebruik van Adlib-museum. Ten tijde van de inspectie was dit nieuwe registratiesysteem juist in gebruik genomen, en was de conversie van de laatste gegevens in de afrondende fase.

In ontwikkeling is een plan tot het digitaliseren van de objectdocumentatie, waaronder verwervingsgegevens, bruikleen- en transportadministratie en restauratie- en conditierapporten.

Depotcollectie

Aan de hand van de in de registratie vastgelegde gegevens konden in de praktijktoets van de Erfgoedinspectie alle geselecteerde voorwerpen fysiek in het depot en administratief in de registratie worden gelokaliseerd en geïdentificeerd.

De identificerende gegevens zijn zeer compleet – zo zijn vrijwel alle voorwerpen gefotografeerd – maar enkele andere gegevens zijn niet of niet geheel juist in de registratie opgenomen. In verband met conversie naar het nieuwe registratiesysteem konden niet alle standplaatsmutaties direct in de registratie worden bijgewerkt, waardoor in sommige gevallen een afwijkende standplaats was geregistreerd. De fysieke staat is niet in de collectieregistratie vastgelegd.

Enkele collectieonderdelen, in ieder geval de 'collectie Van Huffel' met grafisch materiaal en de 'collectie KAM', zijn in bulk geregistreerd. Van de collectie KAM is een collectieregistratie beschikbaar via de bruikleennemer, Museum Valkhof. De RCE oriënteert zich op de mogelijkheid die gegevens over te nemen. De RCE streeft ernaar ook de collectie-Van Huffel in bruikleen te geven of over te dragen. Daarvan is mede afhankelijk of de collectie door de RCE wordt geregistreerd of door de betreffende geïnteresseerde partij.

Standplaatscontroles in de depots vinden voornamelijk plaats gedurende lopende werkzaamheden in het kader van de huidige verhuisprojecten of de bruikleenverzorging. Hoewel er momenteel intensief collectieverkeer plaatsvindt, houdt dit het risico in dat relatief statische depots, zoals het textieldepot, niet regelmatig worden gecontroleerd. Wel heeft in het textieldepot in 2012 een inventarisatie- en fotografie-actie plaatsgevonden.

Uit eerder uitgevoerde inventarisatie- en controleprojecten resteren nog 24.698 vermissingen. Deze voorwerpen zijn niet in depot, noch bij bruikleennemers aangetroffen. Mogelijk is ten minste een deel ervan in het verleden aan bruikleennemers in eigendom overgedragen. Daarentegen zijn ook 25.080

'depotvondsten' aangetroffen die als "x-nummers" in de registratie zijn opgenomen. Een deel van de vermissingen kon met deze vondsten worden opgelost.

De standplaatsregistratie op de externe depotlocatie die de RCE in gebruik heeft genomen, is volgens afspraak de verantwoordelijkheid van de exploitant. Deze moet, bijvoorbeeld voor onderzoek, te allen tijde een object uit de opslag kunnen halen. Het is echter onduidelijk of en, zo ja, welke afspraken er zijn gemaakt over structurele, periodieke controles en rapportages daarover aan de RCE.

Collectie in bruikleen

De RCE heeft in 2012 en 2013 een collectieschouw op locatie uitgevoerd bij 185 niet-museale bruikleennemers met in totaal 1594 voorwerpen in bruikleen. Daarbij heeft de RCE toegelicht dat in een aantal gevallen, vooral bij enkele universiteiten, nog onderzoek moet worden uitgevoerd. De RCE is voornemens ook een collectieschouw uit te voeren bij museale bruikleennemers. De onderzoeken naar bruiklenen bij universiteiten en musea zijn nog niet gepland. Op dit moment wordt prioriteit gegeven aan de behandeling van probleem dossiers.

Uit de schouw komt naar voren dat de inventarislijsten van de niet-museale bruikleennemers goeddeels op orde zijn, maar ook dat in 26 gevallen voorwerpen daadwerkelijk zijn zoekgeraakt. De gebruikelijke controlemethodiek, waarbij bruiklenen in de regel pas na verloop van jaren en veelal zonder fysieke controle werden gecontroleerd, stelt de RCE onvoldoende in staat het risico op vermissing tegen te gaan. De schouw resulteerde in 20 'aandachtspunten' voor de RCE en 14 'kansen'. Uit de inspectie bleek dat hierop nog geen planmatige opvolging heeft plaatsgevonden. Wel heeft de RCE een projectgroep geformeerd die een nadere risicoanalyse heeft uitgevoerd.

Conclusies

- Identificerende objectgegevens zijn volledig in de registratie opgenomen. De Fysieke staat is echter niet in de registratie vermeld.
- Over de registratie van een aantal collectiedelen moet nog een besluit worden genomen. Ook dient nog een besluit te worden genomen over een verdere aanpak van administratieve vermissingen en de zogenoemde x-nummers.
- Standplaatscontroles in statische delen van het depot vinden niet systematisch plaats. Onduidelijk is of periodiek standplaatscontroles worden uitgevoerd in het externe depot. Dit geeft mogelijk het risico dat eventuele vermissingen pas in een laat stadium aan het licht komen.
- De RCE heeft naar aanleiding van de schouw nog geen structurele maatregelen genomen om het risico op vermissingen weg te nemen.

Aanbevelingen

- Leg gegevens over de fysieke staat vast in de collectieregistratie. Draag zorg voor periodieke standplaatscontroles in het depot in Rijswijk en op de externe depotlocatie.
- Neem besluiten over de aanpak van de registratie van een aantal collectiedelen en over het verder opschonen van de collectieregistratie.
- Tref naar aanleiding van de uitgevoerde collectieschouw maatregelen om vermissingen bij particuliere bruikleennemers tegen te gaan.

3 Beheer en behoud RCE Rijswijk

Om ook toekomstige generaties te kunnen laten genieten van de rijkscollectie is het essentieel dat deze door goed beheer behouden blijft. Passende bewaaromstandigheden, controles en het nemen van maatregelen ter verbetering van bewaaromstandigheden en de conditie van de museale voorwerpen zijn hierbij van belang.

Bevindingen

Depotcollectie

De afdeling Kunstcollecties voert momenteel een aantal grootschalige collectiebewegingen uit. Een aanzienlijk deel van de huidige depotruimte wordt in 2015 afgestoten; de resterende depots worden heringedeeld. Een deel van de collectie wordt, ten minste voor de duur van enige jaren, in een externe opslag ondergebracht. Het betreft hier vooral omvangrijke objecten die niet als eerste in aanmerking komen om te worden uitgeleend. Op de locatie in Rijswijk blijven die collectieonderdelen gehuisvest die relatief de meeste zorg vragen. Het gaat daarbij niet alleen om collectieonderdelen die materieel kwetsbaarder zijn, zoals textiel, maar vooral ook om de zogeheten 'focuscollectie'. Voor dat geselecteerde deel van de collectie, bestaande uit hoger gewaardeerde voorwerpen die goed bruikbaar zijn, streeft de RCE de grootste bruikbaarheid na.

Het voornemen is dat in 2018 de gehele collectie is ondergebracht in een nieuw te realiseren depotvoorziening, het Collectie Centrum Nederland.

Metingen aan het binnenklimaat en plaagdiercontrole worden sinds het voorjaar van 2014 uitgevoerd door de *shared service* organisatie voor het rijk, FMHaaglanden (FMH). Na een overgangsfase waarin de samenwerking door de RCE als moeizaam werd ervaren, verloopt de samenwerking inmiddels naar tevredenheid. FMH voert, onafhankelijk van het gebouwbeheersysteem, klimaatmetingen uit met radiologgers. De gegevens worden rechtstreeks naar FMH verzonden; zo nodig wordt ingegrepen om de gewenste klimaatcondities te realiseren.

Over de resultaten van de plaagdiercontroles en de maatregelen naar aanleiding daarvan wordt periodiek aan de Afdeling Kunstcollecties gerapporteerd.

Zoals ook de (standplaats-)registratie is het realiseren van de juiste bewaaromstandigheden in de externe depotlocatie de verantwoordelijkheid van de exploitant. Het is echter onduidelijk of en, zo ja, welke afspraken er zijn gemaakt over structurele, periodieke controles en rapportages over de prestaties op dit terrein aan de RCE. Afhankelijk daarvan bestaat het risico dat het eventueel optreden van schadefactoren pas in een laat stadium aan het licht komt.

Er is geen actueel schoonmaakplan. De frequentie van schoonmaakwerkzaamheden in de depots, die door eigen collectiebeheerders worden uitgevoerd, is momenteel laag omdat veel capaciteit wordt ingezet voor de collectieverhuizingen en het verzorgen van bruiklenen. Zo vond de laatste stofzuigbeurt plaats in 2014. Dit houdt op termijn een risico in voor de collectie.

Collectie in bruikleen

De collectieschouw bij niet-museale bruikleennemers heeft uitgewezen dat 145 voorwerpen daadwerkelijk beschadigd zijn gedurende het bruikleen. Het is niet duidelijk of en, zo ja, hoe de structurele controlemethodiek wordt aangepast naar aanleiding van de bevindingen van de schouw. Dat het transport naar en de plaatsing van de voorwerpen bij de bruikleennemers vrijwel uitsluitend nog door

externe transporteurs gebeurt, kan een bijkomende belemmering inhouden bij het beoordelen van de omstandigheden ter plaatse.

Conclusies

- De RCE streeft naar de realisatie van een nieuw duurzaam depot. In de huidige situatie treft de RCE in voldoende mate maatregelen voor het behoud van de depotcollectie. Uitzondering hierop is het schoonmaken van de depots dat thans tekort schiet. Verder is het niet duidelijk in welke mate de RCE een actueel inzicht heeft in de realisatie van adequate bewaaromstandigheden in het externe depot.
- De RCE heeft naar aanleiding van de schouw nog geen structurele maatregelen genomen om het risico op schade weg te nemen.

Aanbevelingen

- Draag zorg voor verbetering van het schoonmaken van de depots.
- Voorzie in een actueel inzicht in de bewaaromstandigheden in de externe depotlocatie.
- Tref naar aanleiding van de uitgevoerde collectieschouw maatregelen om het optreden van schade bij particuliere bruikleennemers tegen te gaan.

4 Veiligheid RCE Rijswijk

Maatregelen ter bevordering van de veiligheid en beveiliging van de rijkscollectie moeten er voor zorgen dat museale voorwerpen niet beschadigd raken of zelfs verloren gaan. Om passende maatregelen te nemen is het nodig een risico-inventarisatie op te stellen. Een calamiteiten- en collectiehulpverleningsplan waarvan de werking door oefeningen wordt getoetst zijn van belang voor het behoud van de collectie bij calamiteiten. Het geheel aan veiligheidszorg wordt samenhangend beschreven in een integraal veiligheidsplan. Voor een landelijke analyse van veiligheidsincidenten en kennisbevordering bij musea is het van belang dat incidenten worden gemeld in het landelijk incidentenregister DICE van de RCE.

Bevindingen

Met het oog op de komst van het overheidsdatacentrum (ODC) als nieuwe gebruiker van de door de RCE afgestoten depotruimtes voert de beheerder van het complex een nieuwe veiligheidsrisicoanalyse uit. Als grootste risico's is wateroverlast door lekkage gedetecteerd. In samenhang hiermee werkt de RCE aan het vernieuwen van het bestaande integrale veiligheidsplan, dat dateert uit 2011. In de tussentijd blijven de bestaande veiligheidsmaatregelen voor de schil- en interne beveiliging operationeel.

Het CHV-plan is recent vastgesteld maar nog niet volledig geïmplementeerd. Het plan bevat een beschrijving van de CHV-organisatie, waarvan de restauratiespecialisten en collectiebeheerders de spil vormen, en verschillende procedures voor het handelen in geval van mechanische schade, wateroverlast, en (vermoeden van) diefstal. Aan organisatorische aspecten en aan het samenstellen van calamiteitenkits wordt nog gewerkt.

De RCE heeft in de monitor aangegeven niet periodiek te oefenen met collectiehulpverlening.

Het melden van incidenten in het landelijke incidentenregister DICE maakt deel uit van elke procedure.

Conclusies

- Met betrekking tot de veiligheidszorg zijn geen acute risico's voor de collectie vastgesteld. Er is aandacht voor aanpassing van de beveiliging door wijzigende omstandigheden.
- De RCE beschikt over een actueel CHV-plan, maar houdt geen oefeningen om de werking van het plan in de praktijk te toetsen.

Aanbeveling

- Toets de werking van het CHV-plan in de praktijk door het periodiek organiseren van calamiteitenoefeningen met de collectie.
- Werk de aanpassing van het integrale veiligheidsplan en de implementatie van maatregelen uit het CHV-plan plantmatig verder uit. Stel hiervoor een termijn.

5 Zichtbaarheid RCE Rijswijk

Het tonen van de museale voorwerpen aan een zo groot mogelijk publiek en het verstrekken van informatie over de voorwerpen is een kerntaak van musea. Tonen van de collectie kan fysiek plaatsvinden in vaste en in wisselende tentoonstellingen, door het in bruikleen geven van museale voorwerpen en door digitale ontsluiting via het internet. De wijze waarop musea hun collecties toegankelijk maken wordt beschreven in een presentatiebeleid.

Bevindingen

Het in bruikleen geven van voorwerpen uit de collectie is het belangrijkste instrument dat de RCE hanteert voor een zo groot mogelijk publieksbereik. Ongeveer 50.000 voorwerpen zijn in bruikleen. In het collectieplan is hieraan een hoofdstuk gewijd. De belangrijkste doelgroep wordt gevormd door museale instellingen, vooral als er "gezichtsbepalende" objecten in bruikleen gegeven kunnen worden. Ook kleinere (streek-)musea en historische musea ontvangen objecten in bruikleen. Daarnaast worden RCE-objecten gebruikt ter aankleding van representatieve ruimten van de rijksoverheid. Om de mogelijkheden beter over het voetlicht te brengen, werkt de RCE aan een online-overzicht van in bruikleen te verkrijgen voorwerpen. De inspanningen worden daarbij in de eerste plaats gericht op de daartoe geselecteerde focuscollectie.

Verder voorziet de RCE via de website *digitalecollectienederland.nl* voor de digitale toegankelijkheid van de beheerde rijkscollectie. Op deze website zijn ruim 113.000 voorwerpen gepubliceerd. Met het digitaliseringsproject moet een verdere verbetering plaatsvinden van de beschikbaarheid van afbeeldingen op de website.

Conclusie

- De RCE bevordert de zichtbaarheid van museale voorwerpen.

Aanbeveling

- Geen

6 Administratieve organisatie RCE Rijswijk

Een actuele administratieve organisatie met beschreven procedures voor het beheer van de rijkscollectie draagt bij aan duidelijkheid van verantwoordelijkheden en een zorgvuldige uitvoering van beheertaken. Zonder beschreven procedures is er een risico op een gebrek aan uniformiteit en continuïteit in de uitvoering van beheertaken. Actuele en dekkende procedures zijn voorwaarde bij de toepassing van kwaliteitszorg.

Bevindingen

De afdeling Kunstcollecties beschikt over verschillende procedures voor actieve en preventieve conservering, registratie en documentatie, verwerving, (vermoeden van) diefstal, extreme klimaatafwijkingen of -schommelingen, mechanische schade, en wateroverlast. De procedures zijn overzichtelijk vormgegeven als stroomschema, op basis van de laatste versie van procedurehandboek SPECTRUM, wat het gebruik ervan bevordert.

Naar aanleiding van de ingebruikname van het nieuwe registratiesysteem en een meer digitale werkwijze wordt de bruikleenprocedure geactualiseerd en aangepast.

Aangezien uit de recent uitgevoerde collectieschouw bij niet-museale bruikleenemers is gebleken dat zich tekortkomingen voordoen in de registratie en de fysieke toestand van in bruikleen gegeven voorwerpen, is de wijze waarop de staat van uitstaande bruiklenen wordt gecontroleerd kennelijk niet toereikend om deze risico's tegen te gaan.

Conclusie

- De inrichting van de administratieve organisatie van de RCE brengt geen risico's met zich mee voor de depotcollectie, maar neemt in onvoldoende mate de risico's weg voor het beheer van de collectie bij niet-museale bruikleenemers.

Aanbeveling

- Tref zo nodig procedurele maatregelen om het beheer en behoud van de collectie bij bruikleenemers structureel veilig te stellen.

7 Inspectie RCE Rijswijk

Op 13 en 15 april 2015 is een inspectie uitgevoerd bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed door dhr. Nico Schouten en dhr. Rob Naafs, beiden senior inspecteur bij de Erfgoedinspectie.

Voor de inspectie zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Documenten

- Geef de toekomst een verleden: Visie, Missie en Strategie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2014-2018
- Collectieplan 2014-2017
- Focus versterkt collectiemanagement : Keuzes voor Kunstcollecties 2015 – 2018
- CHV-plan, versie 1.2 (2015)
- procedures, project- en werkplannen van de afdeling Kunstcollecties

Interviews

- J. van der Beek, Hoofd Kunstcollecties a.i.
- F.P.L.J Benders, coördinatie restauratie schilderijen en papier
- A.A.M. van Kleef, medewerker Kunstcollecties
- Y.D.E. van der Linden, registrar
- D. Rueck, contractbeheerder

1 Organisatie Maritiem Depot Lelystad

1.1 Profiel Maritiem Depot

Het Maritiem Depot (het Nationale Depot voor Scheepsarcheologie) is een afdeling van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De landcollectie scheepsarcheologie omvat circa 23.000 objecten (archeologische scheepsmodellen en geconserveerde en gerestaureerde schepen) en de onderwatercollectie scheepsarcheologie ongeveer 10.000 objecten (opgegraven scheepsresten in Nederlandse wateren). Een aantal scheepsarcheologische vondsten van belang zijn in situ bewaard.

De RCE doet in Lelystad onderzoek op het gebied van scheepsarcheologie en voert er conserverings- en restauratiewerkzaamheden uit.

1.2 Sturing en beleid

De RCE heeft een vastgesteld collectieplan 2014-2017, dat ook betrekking heeft op het Maritiem depot. Het Maritiem Depot werkt ook met een concept collectieplan 2011-2015 Amersfoort/Lelystad dat niet is vastgesteld, maar waarop de instelling haar activiteiten baseert.

Al sinds 2012 verkent de RCE samen met de provincie Flevoland, de gemeente Lelystad, het Nieuw Land Erfgoedcentrum en de Bataviawerf de mogelijkheid om de (museale) voorzieningen aan wal te bundelen in het erfgoedpark Batavialand. De RCE wil de maritieme rijkscollectie in beheer geven aan deze nieuwe stichting. De betrokken partijen werken aan een businessplan dat in het voorjaar 2015 gereed moet zijn. Het voornemen is om in 2016 de nieuwe organisatie operationeel te hebben. Medewerkers ervaren de huidige situatie als onduidelijk en onzeker. Door het gebrek aan een meerjarenplanning of centrale planning voor de beheertaken en de reductie van het aantal medewerkers worden taken ad hoc uitgevoerd. Medewerkers worden multifunctioneel ingezet.

1.3 Financiële en facilitaire middelen

In de monitor geeft de instelling aan in beperkte mate te beschikken over voldoende financiële middelen voor de uitvoering van het behoud en beheer van de collectie. Tijdens de inspectie zijn geen tekortkomingen vastgesteld die te relateren zijn aan de tekorten van financiële middelen.

In de monitor geeft de instelling aan in redelijke mate te beschikken over voldoende facilitaire middelen voor de uitvoering van het behoud en beheer van de collectie. Tijdens de inspectie zijn geen tekortkomingen vastgesteld die te relateren zijn aan de tekorten van facilitaire middelen. Wel is al jaren bekend dat het klimaat in het gebouw moeilijk te beheren is en dat zich waterlekkages via het dak kunnen voordoen. In afwachting van de toekomstige ontwikkelingen worden geen investeringen in het gebouw gedaan.

1.4 Personele organisatie

De organisatie telde 15 FTE in vaste dienst per 1 januari 2013 waarvan 2 FTE belast is met het behoud en beheer van de collectie. In de monitor heeft de organisatie aangegeven dat er voldoende personeel voor sturing van deze taken is en onvoldoende personeel voor de uitvoering. De organisatie heeft één externe medewerker en geen vrijwilligers voor het behoud en beheer van de collectie aangetrokken.

Vooruitlopend op de reorganisatie is een personeelsstop ingevoerd. Op het moment van inspectie begin 2015 is het personeelsbestand afgeslankt waarbij de capaciteit voor behoud en beheer is gehalveerd en werken er 11,4 FTE. Bepaalde functies worden na vertrek van medewerkers niet meer opgevuld, zoals de fotograaf, de conservator, de depotbeheerder, de materiaal deskundige en de communicatiemedewerker. De medewerkers die er nog werken moeten naast hun vakgebied ander taken uitvoeren. Zo voert de materiaaldeskundige ook registratiewerkzaamheden uit.

1.5

Kwaliteitszorg

In de monitor heeft het Maritiem Depot aangegeven niet over een integraal kwaliteitszorgsysteem te beschikken.

Conclusie

- Vooruitlopend op de besluiten over de toekomstige situatie en de inrichting van de nieuwe organisatie, wordt de bestaande organisatie al gedeeltelijk ontmanteld. De taken blijven voorlopig hetzelfde, maar moeten met minder personeel worden uitgevoerd. Dit kan een risico voor het behoud en beheer van de collectie vormen.

Aanbeveling

- Snelle duidelijkheid in de koers en het te behalen eindresultaat van het Maritiem Depot. Maak voor de periode tot aan de (voorgenomen) veranderingen in 2016 een plan van aanpak met prioriteiten hoe met de huidige formatie de collectie zo verantwoord mogelijk kan worden beheerd.

2 Registratie Maritiem Depot Lelystad

Een volledige en geautomatiseerde registratie van museale voorwerpen en een periodieke controle op de aanwezigheid op de geregistreerde verblijfplaats moet voorkomen dat voorwerpen vermist raken. Registratie van verwerving, vermissing, verlies, beschadiging of vernietiging van museale voorwerpen is voorwaarde voor een actueel inzicht in de omvang van de rijkscollectie, de eigendomssituatie en bijzonderheden over de staat van de rijkscollectie.

Bevindingen

Het Maritiem Depot heeft in de Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 aangegeven dat de gehele collectie van 33.000 voorwerpen in Adlib is geregistreerd. Er zijn 36.992 records = vondstnummers.

Er zijn twee Adlib databases die niet met elkaar gekoppeld zijn: de registratie en de conservering. Voorwerpen die in het restauratieatelier in behandeling zijn worden in de Adlib database conserveringsbehandeling beschreven. Daarna worden voorwerpen in de collectieregistratie met een voorlopige standplaats geregistreerd en pas na deponering krijgen ze een definitieve standplaats. In de conserveringsdatabase zijn 8.367 objecten met behandelingsverslagen.

De instelling geeft aan dat bij de conversie naar Adlib fouten zijn meegenomen en dat de koppeling van digitale afbeeldingen aan de records niet altijd klopt. De objectfotografie heeft een belangrijke rol in het registratieproces om de registratie op te schonen en uit te bereiden: objectfotografie, controle van objectnaam, huidige standplaats, alternatief nummer en fysieke gebreken. Dit ligt stil. Van de geregistreerde voorwerpen in Adlib beschikt 70% over een digitale afbeelding. 30% van de collectie is wel geregistreerd, maar kwalitatief nog onvoldoende ingevuld.

Uit de door de Erfgoedinspectie uitgevoerde steekproef blijkt het volgende:

- Van vier voorwerpen was geen standplaats ingevuld. Hiervoor zijn reserve nummers ingezet zodat de steekproef compleet was. De instelling geeft aan dat de helft van de droge collectie nog geen vaste standplaats heeft.
- De geregistreerde huidige standplaats is actueel; alle voorwerpen bleken vindbaar.
- Per object zijn meerdere identificerende gegevens geregistreerd. Wat opvalt is een verscheidenheid in opbouw aan inventarisnummers, zoals schuin liggende strepen, punten, Romeinse en Arabische cijfers.
- Van 24 geselecteerde voorwerpen is een digitale foto beschikbaar.
- Van 28 in de steekproef geselecteerde voorwerpen zijn gegevens over de juridische status geregistreerd (verwervingsgegevens = scheepwraknummer, huidige eigenaar).
- De conditie van de voorwerpen uit de steekproef en de laatst uitgevoerde conditiecontrole zijn niet geregistreerd in Adlib. Restauratoren leggen conditiegegevens vast in de conserveringsdatabase.

De Erfgoedinspectie constateert dat de instelling geen periodieke standplaatscontroles uitvoert, maar dat tijdens de reguliere werkzaamheden doet zoals bij bruiklenen of tijdens het fotoproject.

Conclusies

- De objectfotografie wordt als collectie registratieproces gebruikt om de registratie op te schonen en uit te bereiden, maar ligt stil. Het is van belang dat de registratie op orde met het oog op toekomstige ontwikkelingen.
- De collectieregistratie bestaat uit twee etappen: conservering en voorlopige standplaats en daarna deponeren en vaste standplaats. Hiervoor worden twee verschillende databases gebruikt, die niet gekoppeld zijn.
- Er zijn geen periodieke standplaatscontroles. Hierdoor weet men niet of en wanneer voorwerpen zoek zijn geraakt.

Aanbeveling

- Voortzetten van het verbeteren van de registratie en het uitvoeren van controles.

3 Beheer en behoud Maritiem Depot Lelystad

Om ook toekomstige generaties te kunnen laten genieten van de rijkscollectie is het essentieel dat deze door goed beheer behouden blijft. Passende bewaaromstandigheden, controles en het nemen van maatregelen ter verbetering van bewaaromstandigheden en de conditie van de museale voorwerpen zijn hierbij van belang.

Bevindingen

De Erfgoedinspectie constateert dat het Maritiem Depot streefwaardes voor klimaat en licht (KNA) heeft vastgelegd in het behoudsplan (2012). In dit plan is een aantal richtlijnen op het gebied van collectiemanagement beschreven, zoals de leidraad voor het aannemen van vondsten, het deponeren en exposeren van vondsten, de conditiecontrole, het beoordelen bruikleenverzoeken en het afstoten van vondsten. Ook is in het behoudsplan is een risicoanalyse voor scheepsarcheologische vondsten per materiaalsoort opgenomen.

Naast het behoudsplan heeft de instelling in het concept collectieplan 2011-2015 actiepunten geformuleerd. Hoewel dit plan niet vastgesteld is, geven de actiepunten richting in de werkzaamheden. Tijdens de inspectie blijkt dat de uitvoering van het behoudsplan en de actiepunten ten dele is gebeurd.

Om de beperkingen van het gebouw op het gebied van klimaatbeheersing te onderzoeken, heeft de TU Eindhoven in 2009 binnenklimaatmetingen uitgevoerd. Het gebouw heeft geen klimaatinstallatie en bleek lek te zijn waardoor het in de klimaatklasse B ingedeeld werd. De aanbevelingen uit het rapport zijn niet opgevolgd. Wel heeft het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) de temperatuur van de verwarmers (heater) in het depot verlaagd, zodat deze constant op 21 graden Celsius in het hele gebouw is. Uitgangspunt is dat de temperatuur de relatieve vochtigheid regelt. Naast de heater is er ook een luchtbehandelingsstelsel. Hoewel het klimaat niet gemonitord wordt, weet de instelling dat het in de zomer boven in het gebouw warm wordt. Men neemt dan maatregelen om de warmte af te voeren. Met het oog op de toekomstige veranderingen/situatie worden geen verdere investeringen gedaan om de klimaatbeheersing te verbeteren. De instelling tekent hierbij aan dat de collectie betrekkelijk weinig klimaatgevoelige objecten bevat of dat deze zodanig zijn geconserveerd, dat de conditie stabiel blijft.

Lichtmetingen worden niet uitgevoerd omdat, volgens de instelling, de collectie geen lichtgevoelige voorwerpen bevat.

Controles op aantasting door ongedierte in het gebouw worden maandelijks door een bestrijdingsfirma uitgevoerd.

De Erfgoedinspectie constateert dat de instelling geen systematische conditiecontroles uitvoert. Net als voor de standplaatscontroles vinden controles veelal plaats in samenhang met andere beheeractiviteiten. De laatste twee jaren worden geen conditierapporten meer opgemaakt bij uitgaande bruiklenen, maar wordt er een objectfoto genomen.

Tijdens de inspectie is vastgesteld dat de conditie van een aantal voorwerpen in de zogenaamde dramakasten zichtbaar gebreken vertoont. De instelling geeft aan dat het hierbij gaat om in het depot geplaatste voorwerpen (droge collectie) die nog gedeponereerd (geconserveerd) moeten worden.

De instelling geeft aan dat door het vertrek van de conservator en de fotograaf er een gebrek aan coördinatie van het collectiebeheer- en behoud is. De objectfotografie speelt een belangrijke rol in het proces van conditiecontrole, schoonmaak en standplaatscontrole van de objecten. Er zijn nog 13.000 voorwerpen in afwachting van verdere behandeling. Doorgang vindt wellicht plaats met financiële middelen uit het digitaliseringsproject Beeldbank. Tijdens de inspectie was hier nog geen duidelijkheid over.

Conclusies

- Er is een behoudsplan en een actiepuntenlijst uit het concept collectieplan 2011-2015 waarvan de uitvoering ten dele is gebeurd.
- Het binnenklimaat is zorgelijk. Er zijn onvoldoende maatregelen genomen om de klimaatbeheersing te optimaliseren.
- De beheertaken blijven liggen door onder andere het gebrek aan coördinatie.
- Er is een risicoanalyse voor collectie maar geen maatregelen geformuleerd.
- Er zijn geen periodieke conditiecontroles.

Aanbeveling

- Oppakken van een gestructureerde uitvoering van de beheertaken, zoals beschreven in het behoudsplan.

4 Veiligheid Maritiem Depot Lelystad

Maatregelen ter bevordering van de veiligheid en beveiliging van de rijkscollectie moeten er voor zorgen dat museale voorwerpen niet beschadigd raken of zelfs verloren gaan. Om passende maatregelen te nemen is het nodig een risico-inventarisatie op te stellen. Een calamiteiten- en collectiehulpverleningsplan waarvan de werking door oefeningen wordt getoetst zijn van belang voor het behoud van de collectie bij calamiteiten. Het geheel aan veiligheidszorg wordt samenhangend beschreven in een integraal veiligheidsplan. Voor een landelijke analyse van veiligheidsincidenten en kennisbevordering bij musea is het van belang dat incidenten worden gemeld in het landelijk incidentenregister DICE van de RCE.

Bevindingen

In de Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 heeft het Maritiem Depot aangegeven te beschikken over een integraal veiligheidsplan. De Erfgoedinspectie stelt vast dat dit integrale veiligheidsplan de BHV en de CHV omvat. Het plan is in 2012 opgesteld door een extern bedrijf. De implementatie van het plan heeft nog niet plaatsgevonden.

Een deel van het gebouw is voor publiek vrij toegankelijk, maar er ontbreekt (permanent) menselijk en/of elektronisch toezicht op bezoekers. In 'het open depot' zijn voorwerpen in afgesloten kasten te zien. Grote voorwerpen staan open in de ruimte.

Het team BHV organiseert jaarlijks calamiteitenoefeningen voor het eigen team. Er worden geen oefeningen in het kader van collectiehulpverlening gehouden.

Incidenten met of schade aan de collectie worden gemeld bij de locatiemanager en in DICE geregistreerd. In de nachtsituatie gaan meldingen naar een externe meldkamer. De alarmopvolging is binnen 30 minuten. Brandmeldingen hebben een directe doormelding naar de brandweer.

De afgelopen twee jaren zijn vier incidenten geweest: waterlekkage (bekend probleem in het gebouw) en onopzettelijke beschadiging door een persoon. Incidenten met schade aan rijkscollectie worden ook bij de Erfgoedinspectie gemeld.

Conclusies

- Het Maritiem Depot beschikt over een integraal veiligheidsplan maar dat is niet geïmplementeerd. In geval van een calamiteiten weet men niet wat onder andere de procedures en verantwoordelijkheden zijn.
- De instelling houdt geen calamiteitenoefeningen voor collectie. In geval van een calamiteit weet men niet hoe te handelen met collectie.

Aanbevelingen

- Implementeren van het calamiteitenplan.
- Houden van calamiteitenoefeningen in het kader van CHV.

5 Zichtbaarheid Maritiem Depot Lelystad

Het tonen van de museale voorwerpen aan een zo groot mogelijk publiek en het verstrekken van informatie over de voorwerpen is een kerntaak van musea. Tonen van de collectie kan fysiek plaatsvinden in vaste en in wisselende tentoonstellingen, door het in bruikleen geven van museale voorwerpen en door digitale ontsluiting via het internet. De wijze waarop musea hun collecties toegankelijk maken wordt beschreven in een presentatiebeleid.

Bevindingen

De Erfgoedinspectie stelt vast dat het Maritiem Depot niet over een actueel presentatiebeleid beschikt. De instelling geeft aan dat er geen nieuwe tentoonstellingen in voorbereiding zijn. Het Maritiem Depot heeft geen publieksfunctie (meer) zoals een museum. De primaire functies zijn conservering, onderzoek en depot. Het gebouw in Lelystad is een soort loods waarin het gehele proces van collectiemanagement te zien is. Er is een voor publiek toegankelijk deel, het open depot.

Het aantal bezoekers, schoolklassen en rondleidingen is verminderd. Tot 2005 waren er 10.000 bezoekers per jaar, na die tijd 3.000-7.000 en sinds 2014 nog minder. Hiervoor zijn twee oorzaken te noemen: de bouw van het Batavia outlet centrum, die de directe weg tussen Batavia werf en Maritiem Depot heeft afgesneden en het vertrek van de medewerker communicatie/educatie.

De Erfgoedinspectie stelt vast dat de instelling de presentatie van de collectie ook bevordert door bruiklenen aan binnenlandse instellingen. Er zijn gemiddeld 15 bruikleenaanvragen per jaar, maar in 2014 waren er maar twee. Op 18 locaties in Nederland zijn langdurige bruiklenen van vijf jaar of langer te zien. Hieronder valt de locatie Terschelling, Den Helder, maar ook de locatie RCE in Amersfoort.

In de monitor heeft de instelling aangegeven dat 100% van de collectie toegankelijk is via de eigen website en dat 70% van de collectie digitaal gefotografeerd is. De instelling streeft ernaar om een groot deel van de collectie online toegankelijk te maken op de eigen website. Dit ligt nu stil. Op het moment van de inspectie wachten nog 13.000 voorwerpen van 33.000 (=40%) op behandeling.

Conclusies

- Het Maritiem Depotspant zich in om de collectie toegankelijk te maken. De nadruk ligt op de digitale toegankelijkheid.
- Het aantal bezoekers is sterk gedaald de laatste jaren.

Aanbeveling

- Verbeteren van de digitale toegankelijkheid door onder andere de voortzetting van het toevoegen van digitale afbeeldingen.

6 Administratieve organisatie Maritiem Depot Lelystad

Een actuele administratieve organisatie met beschreven procedures voor het beheer van de rijkscollectie draagt bij aan duidelijkheid van verantwoordelijkheden en een zorgvuldige uitvoering van beheertaken. Zonder beschreven procedures is er een risico op een gebrek aan uniformiteit en continuïteit in de uitvoering van beheertaken. Actuele en dekkende procedures zijn voorwaarde bij de toepassing van kwaliteitszorg.

Bevindingen

De Erfgoedinspectie heeft vastgesteld dat het Maritiem Depot beschikt over een behoudsplan (2012) voor objecten uit reguliere opgravingen. In dit plan is een aantal procedures op het gebied van collectiemanagement beschreven, zoals de leidraad voor het aannemen van vondsten, het deponeren en exposeren van vondsten, de conditiecontrole, het beoordelen bruikleenverzoeken en het afstoten van vondsten. Ook is er een concepthandleiding voor het registreren van collectie en een integrale veiligheidsplan. Dit plan is nog niet geïmplementeerd.

Door het gebrek aan procedures worden standplaats- en conditiecontroles op basis van reguliere (bruikleen)werkzaamheden uitgevoerd.

Conclusies

- Het Maritiem Depot beschikt over een behoudsplan met een aantal procedures voor collectiemanagement.
- De handleiding voor collectieregistratie is nog niet vastgesteld.
- Het integrale veiligheidsplan is nog niet geïmplementeerd.

Aanbeveling

- Verder uitwerken van procedures op het gebied van behoud en beheer.

7 Inspectie Maritiem Depot Lelystad

Op 9 februari 2015 is een inspectie uitgevoerd bij het Maritiem Depot in Lelystad door mevr. Nina Duggen en dhr. Rob Naafs (en mevr. Susanne Boogert), allen senior inspecteur bij de Erfgoedinspectie.

Voor de inspectie zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Documenten

- Batavialand Erfgoedpark der Lage Landen (visiestuk juni 2012)
- Collectieplan 2014-2017
- Concept collectieplan 2011-2015: intern stuk
- Geactualiseerde Prioriteitenlijst collectieplan 2014
- Factsheet maritieme rijkscollectie RCE (dec 2014)
- Behoudsplan NDS (juni 2012)
- Calamiteitenplan (december 2012)
- Concept afspraken collectieregistratie
- Schouw van de Pinas in Den Helder (april 2013)
- Rapportage binnenklimaat dec 2007-maart 2009
- Rapportage binnenklimaat jan 2010-nov 2011
- Rapportage Rentokli (mail 29 jan 2015)
- Lijst langdurige bruiklenen (feb 2015)
- Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014
- Inspectierapport 2004-2005

Interviews

- Benno van Tilburg, locatiemanager Lelystad
- Hans Stuurop, senior depotbeheerder
- Joke Nientker, specialist maritieme materialen
- Dafna van der Poel, depotmedewerker
- Gerrit Jan Zand, senior beheerder
- [Wilma Gijsbers, conservator scheepsarcheologische collectie]

1 Organisatie Het Witsenhuis

1.1 Profiel Witsenhuis

Het Willem Witsenhuis is ontworpen door Eduard Cuypers en gebouwd in 1884-85. De collectie van het Witsenhuis omvat kunstwerken die zijn vervaardigd door de Nederlandse schilder, tekenaar, etser, fotograaf en schrijver Willem Witsen (1860-1923) en voorwerpen die in het bezit waren van de kunstenaar en zijn echtgenote Marie Witsen-Schorr. In Het Witsenhuis kwam een groep jonge schrijvers en kunstenaars bijeen, de zgn. Tachtigers, een beweging in de kunst in de jaren '80 van de 19^{de} eeuw met grote artistieke aspiraties en vernieuwing in de poëzie. In het huis zijn nog twee stijlkamers in de oorspronkelijke staat aanwezig waar deze groep samenkwam. In de nalatenschap is naast de instandhouding van het huis en de collectie ook bepaald dat drie appartementen in het huis voor de duur van een aantal jaren ter beschikking worden gesteld aan schrijvers om er te kunnen wonen en werken.

1.2 Sturing en beleid

Het Willem Witsenhuis in Amsterdam is met de gehele inboedel in 1943 nagelaten aan de Staat der Nederlanden. In 1946 is door de minister van Onderwijs Kunsten en Wetenschappen (OKW) een Reglement van Beheer vastgesteld, waarin is vastgelegd dat het beheer van de goederen bij de toen benoemde Commissie van Beheer lag. In 2003 zijn beheersafspraken gemaakt tussen de commissie en de RCE als opvolger van de Dienst 's Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen, die zijn bevestigd door beide partijen op 29 november 2007. Hierin is het volgende vastgelegd. De Commissie van Beheer gaat over alle activiteiten in het huis en is belast met het beheer, de instandhouding en het onderhoud van Het Witsenhuis. De Commissie beheert ook het Witsenfonds. Het dagelijks beheer van het huis wordt uitgevoerd door een beheerder, aangesteld door de Commissie van Beheer. Het beheer van de collectie valt onder verantwoordelijkheid van de RCE: inschrijving van kunstwerken in de rijksinventaris, toezicht op conservering en controle op conditie van de kunstwerken in Het Witsenhuis.

Het Rijksvastgoedbedrijf is verantwoordelijk voor het onderhoud van het pand dat op de rijksmonumentenlijst staat. In 2000 is het gebouw gerenoveerd en is veel achterstallig onderhoud aangepakt. Er is in opdracht van het Rijksvastgoedbedrijf een meerjarenplan opgesteld met een onderhoudsadvies. Dit zal worden uitgevoerd door een extern bedrijf.

1.3 Financiële en facilitaire middelen

De zorg voor het beheer, instandhouding en het onderhoud van het pand en de aanwezige kunstwerken en inboedel wordt geheel betaald uit de financiële middelen van het Witsenfonds (ruim € 1 miljoen), onder verantwoordelijkheid van de Commissie van Beheer. Er is geen aanvullende rijkssubsidie vanuit het ministerie van OCW.

De RCE controleert de conditie van de kunstwerken in Het Witsenhuis. Schade wordt doorberekend aan de Commissie van Beheer.

1.4 Personele organisatie

De Commissie van Beheer bestaat uit vijf personen. De beheerder werkt op vrijwillige basis.

1.5

Kwaliteitszorg

Er zijn beheersafspraken met de RCE en er is een protocol voor het hanteren van de voorwerpen in het huis. Het calamiteitenplan bevat richtlijnen en procedures voor het omgaan met de collectie in geval van nood.

Conclusie

- Het beheer en de organisatie rond de kunstwerken en de inboedel van Het Witsenhuis is in orde. De verschillende partijen die hiervoor verantwoordelijk zijn, zijn actief betrokken. Er zijn wat de organisatie betreft geen knelpunten geconstateerd.

Aanbeveling

- Geen

2 Registratie Het Witsenhuis

Een volledige en geautomatiseerde registratie van museale voorwerpen en een periodieke controle op de aanwezigheid op de geregistreerde verblijfplaats moet voorkomen dat voorwerpen vermist raken. Registratie van verwerving, vermissing, verlies, beschadiging of vernietiging van museale voorwerpen is voorwaarde voor een actueel inzicht in de omvang van de rijkscollectie, de eigendomssituatie en bijzonderheden over de staat van de rijkscollectie.

Bevindingen

Algemeen

De collectie van Het Witsenhuis is volledig geregistreerd in het geautomatiseerde collectieregistratiesysteem CIS bij de RCE. Dit systeem zal begin april 2015 worden geconverteerd naar Adlib. Bij Het Witsenhuis is een papieren uitdraai van de collectiegegevens aanwezig. Indien nodig wordt door de RCE een overzicht aan Het Witsenhuis verstrekt van de mutaties in de collectie, zoals bruiklenen. Het is een statische collectie, er komen geen voorwerpen meer bij, noch worden voorwerpen afgestoten. In 2000 is de collectie geheel gecontroleerd door de RCE. Voorwerpen zonder groot belang voor Het Witsenhuis zijn overgebracht naar het depot in Rijswijk.

In de database bevinden zich in totaal 2.938 records, waarvan 1.408 betrekking hebben op objecten fysiek aanwezig in Het Witsenhuis en 1.530 die aanwezig zijn in het depot in Rijswijk.

Er zijn 2.305 kunstobjecten (inventarisnummer begint met een W) en 633 records voor de collectie boeken (inventarisnummer begint met WB, er zijn meer delen).

Een vijfde deel van het aantal boeken is nog niet fysiek gecontroleerd op aanwezigheid in Het Witsenhuis. Daarnaast is er nog een collectieonderdeel dat niet is ingeschreven in CIS, maar door Het Witsenhuis wordt bijgehouden: dit zijn de voorwerpen die in het huis zijn aangetroffen en een soort rekwisiet-status hebben (inv.nrs. beginnend met WH, ca. 20 voorwerpen, geen museale waarde).

85% van de voorwerpen is gefotografeerd; 36% hiervan is digitaal gefotografeerd of gedigitaliseerd. Er zijn geen plannen om de laatste 15% van de voorwerpen te fotograferen, omdat van bijna alle voorwerpen een werkbestand in zwart-wit foto's aanwezig is bij de RCE.

De laatste standplaatscontrole was in 2012, waarbij de gehele collectie is gecontroleerd door de RCE, met uitzondering van de boekencollectie waar nog aan wordt gewerkt. Bij 16 voorwerpen in CIS afkomstig uit Het Witsenhuis, is vermeld dat 'standplaatsonderzoek gaande' is. Dit betekent volgens de RCE dat op dit moment niet bekend is waar de objecten zich bevinden. Daarnaast is bij 10 voorwerpen aangegeven dat er sprake is van een interne vermissing; deze worden door de RCE formeel nog niet beschouwd als echte vermissingen met aangifte bij de politie. Het zijn volgens de RCE de laatste losse eindjes van het project Rijkscollectiebeheer/Collectie op orde (afgerond in 2010). Twee vermissingen bij de bruikleennemers (beide ministeries) vielen onder de financiële compensatieregeling met de ministeries in 2007.

Een aantal voorwerpen is in bruikleen gegeven aan erfgoedinstellingen, zoals het Rijksmuseum en het Rijksprentenkabinet. Aanvragen voor bruiklenen (0-5 per jaar) worden door de RCE in overleg de Commissie van Beheer beoordeeld. Voor bruiklenen uit Het Witsenhuis wordt vervanging geregeld door de RCE.

Bevindingen steekproef

De registratiekwaliteit van de collectiegegevens is zeer hoog (dit geldt voor de velden objectnaam, beschrijving, materialen, datering en vervaardiging).

Afmetingen worden niet voor boeken ingevuld en hiervan worden ook geen foto's gemaakt.

In het CIS wordt niet aangegeven wat zich waar bevindt in Het Witsenhuis. In Het Witsenhuis zijn nadere gegevens aanwezig over de precieze standplaats. Bij de convertering naar Adlib zal de benaming voor de globale standplaatsaanduiding worden opgeschoond (ICN wordt dan RCE).

Gegevens over de conditie van de voorwerpen worden vastgelegd in het CIS.

Van alle voorwerpen is bekend en geregistreerd dat ze zijn nagelaten door mw. Witsen aan de Staat in 1943.

Eén voorwerp is bij de steekproef niet aangetroffen. Het betrof een boek dat behoort tot het deel van de boekencollectie dat nog niet fysiek is gecontroleerd op aanwezigheid door de RCE.

Conclusies

- De collectie is volledig geregistreerd en de registratiekwaliteit is in het algemeen hoog.
- Er is nog een achterstand in fysieke controle op aanwezigheid bij de boekencollectie in Het Witsenhuis.
- Standplaatscontrole vindt regelmatig plaats. Bij de laatste controle is geconstateerd dat van een aantal voorwerpen nog niet de precieze standplaats bekend is; dit zijn volgens de RCE de laatste losse eindjes van het project 'Collectie op orde'.

Aanbeveling

- Oplossen van de voorwerpen zonder bekende standplaats en zgn. interne vermissingen bij het project 'Collectie op orde'.

3 Beheer en behoud Het Witsenhuis

Om ook toekomstige generaties te kunnen laten genieten van de rijkscollectie is het essentieel dat deze door goed beheer behouden blijft. Passende bewaaromstandigheden, controles en het nemen van maatregelen ter verbetering van bewaaromstandigheden en de conditie van de museale voorwerpen zijn hierbij van belang.

Bevindingen

De conditie van de collectie is geheel gecontroleerd in 2001. Eenmaal per twee jaar wordt door de RCE gecontroleerd op conditie. Het betreft alle objecten aanwezig in de Witsenkamer en Verlainekamer. Speciale aandacht gaat uit naar de kwetsbare objecten, zoals de schildersjas, de schilderskruk, de schilderijen, de werken op papier in het trappenhuis, de werken op perkament in de Verlainekamer en de boeken. Dit ligt vast in de Beheersafspraken 2003.

In het huis is geen klimaatinstallatie aanwezig. Na onderzoek van het ICN in 2003 bleek dat dit niet nodig was. Er zijn drie hygrometers die regelmatig worden uitgelezen en hierbij zijn over een langere periode van monitoring geen grote schommelingen geconstateerd. De lichtinval is beperkt door Verosol rolgordijnen en UV-werende folie op de ramen.

De schilderijen en een aantal werken op papier zijn voorzien van achterkantbescherming.

Er is regelmatig controle op schimmel, zilversjies en ander ongedierte door de Commissie van Beheer en de collectiebeheerder. In het verleden zijn houtworm (2002), motten (in een schildersjas in 2008, 2012) en schimmel (2012 in boeken, 2014 in kleed, kussens en slagtaand) geconstateerd. Door de RCE wordt de collectie iedere twee jaar gecontroleerd en wordt zo nodig direct actie ondernomen. Voor de schimmelsporen in de Witsenkamer is na inspectie door de RCE geen verklaring gevonden; er zijn geen bouwkundige gebreken.

In het depot in Rijswijk bevinden zich vooral prenten en andere werken op papier, evenals een klein deel meubelen. De bevindingen van de voorwerpen die zich hier bevinden, zullen worden meegenomen in de inspectie van de rijkscollectie die in beheer is bij de RCE.

Bevindingen steekproef:

In de collectieregistratie zijn conditierapporten opgenomen. De fotocollectie is niet goed geborgen; de meeste foto's zijn nog opgezet in oude passe-partouts en kartons en opgeslagen in een eikenhouten ladekast, hetgeen niet wenselijk is.

Conclusies

- De berging van de fotocollectie is onvoldoende.
- De controle op ongewenste biologische aantasting is intensief.

Aanbevelingen

- Betere berging van de fotocollectie in een passende zuurvrije en koele omgeving.

- Blijvende monitoring op conditie en controle van voor vraat en schimmel gevoelige collectieonderdelen.

4 Veiligheid Het Witsenhuis

Maatregelen ter bevordering van de veiligheid en beveiliging van de rijkscollectie moeten er voor zorgen dat museale voorwerpen niet beschadigd raken of zelfs verloren gaan. Om passende maatregelen te nemen is het nodig een risico-inventarisatie op te stellen. Een calamiteiten- en collectiehulpverleningsplan waarvan de werking door oefeningen wordt getoetst zijn van belang voor het behoud van de collectie bij calamiteiten. Het geheel aan veiligheidszorg wordt samenhangend beschreven in een integraal veiligheidsplan.

Voor een landelijke analyse van veiligheidsincidenten en kennisbevordering bij musea is het van belang dat incidenten worden gemeld in het landelijk incidentenregister DICE van de RCE.

Bevindingen

Het Calamiteitenplan van Het Witsenhuis dateert van 9 februari 2015, is opgesteld door de Commissie van Beheer en wordt gezien als een praktisch handboek. In het handboek worden calamiteiten, grote en kleine incidenten onderscheiden en zijn richtlijnen en procedures opgenomen over hoe te handelen bij welk soort incident of noodsituatie. Het Calamiteitenplan zal zo nodig worden aangepast na overleg met de brandweer. In de afgelopen jaren hebben zich geen incidenten voorgedaan.

Met de bewoners wordt in 2015 een calamiteitenoefening gehouden, waarbij ook de brandweer wordt uitgenodigd. Het gebouw is voorzien van rookmelders en bewegingsmelders. Er zijn directe doorgeleidingen naar de brandweer en een externe meldkamer. Er is geen camerabewaking.

Omdat inbraak als het grootste risico wordt gezien, wordt om veiligheidsredenen weinig ruchtbareid gegeven aan Het Witsenhuis en de collectie. Het huis is slechts toegankelijk op afspraak en in groepjes van max. vijf personen.

Er zijn abonnementen op de Museumwacht en bij Monumentenzorg. Eenmaal per twee jaar wordt het gebouw door Monumentenzorg geïnspecteerd en worden kleine klussen afgehandeld. Ook zijn afspraken gemaakt met een hotel in de buurt waar de collectie kan worden ondergebracht in geval van een calamiteit. De politiebuurtregisseur is bekend met het huis en de collecties.

Conclusie

- Over de veiligheidssituatie in het huis is met betrokken partijen overlegd. De bevindingen zijn vastgelegd in een Calamiteitenplan dat regelmatig wordt aangepast en besproken met de bewoners van het huis.

Aanbeveling

- Geen

5 Zichtbaarheid Het Witsenhuis

Het tonen van de museale voorwerpen aan een zo groot mogelijk publiek en het verstrekken van informatie over de voorwerpen is een kerntaak van musea. Tonen van de collectie kan fysiek plaatsvinden in vaste en in wisselende tentoonstellingen, door het in bruikleen geven van museale voorwerpen en door digitale ontsluiting via het internet. De wijze waarop musea hun collecties toegankelijk maken wordt beschreven in een presentatiebeleid.

Bevindingen

Om veiligheidsredenen wordt weinig ruchtbaarheid gegeven aan het bestaan van Het Witsenhuis. De stijlkamers zijn beperkt toegankelijk voor publiek, alleen op schriftelijke aanvraag bij de beheerder. Per jaar zijn er ca. 100 bezoekers.

De collectie is 100% digitaal toegankelijk via rijkscollectie.nl en via DiMCoN. Er is geen eigen website van Het Witsenhuis.

Conclusie

- De zichtbaarheid en toegankelijkheid van de collectie is voor geïnteresseerden in deze specifieke collectie geborgd.

Aanbeveling

- Geen

6 Administratieve organisatie Het Witsenhuis

Een actuele administratieve organisatie met beschreven procedures voor het beheer van de rijkscollectie draagt bij aan duidelijkheid van verantwoordelijkheden en een zorgvuldige uitvoering van beheertaken. Zonder beschreven procedures is er een risico op een gebrek aan uniformiteit en continuïteit in de uitvoering van beheertaken. Actuele en dekkende procedures zijn voorwaarde bij de toepassing van kwaliteitszorg.

Bevindingen

Er zijn interne procedures voor klimaat, licht, integraal pest management en schoonmaken, maar deze staan niet op schrift. De situatie in het huis is in principe statisch. Binnen de Commissie van Beheer en bij de beheerder is expertise aanwezig over het omgaan met de collectie en het monitoren ervan.

Voor de collectieregistratie hanteert de RCE de vastgestelde procedures voor registratie, conservering en restauratie (Spectrum-NL).

Conclusie

- Gezien de omvang van de collectie en de betrokkenheid van de verschillende partijen is de situatie acceptabel.

Aanbeveling

- Geen

7 Inspectie Het Witsenhuis

Op 12 februari 2015 is een inspectie uitgevoerd bij Het Witsenhuis door mevr. Arda Scholte, hoofdinspecteur en mevr. Marja van Heese, senior inspecteur bij de Erfgoedinspectie.

Voor de inspectie zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Documenten

- Calamiteitenplan voor Het Witsenhuis, 9 februari 2015
- Informatie uit het Collectie Informatie Systeem van de RCE
- Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 en 2011-2012
- Tweede Kamerbrief over voortgang overleg Nationale Monumentenorganisatie (TK 31 490-146)
- Beheersafspraken 2003, ICN en Commissie van Beheer van het Witsenfonds
- Verslag Conditiecontrole objecten RCE, 24-11-2014 en 4-12-2012
- Advies Witsenhuis over vochthuishouding in de Witsenkamer, 15-11-2012
- Inspectierapport 2008, Erfgoedinspectie

Interviews

- Mevr. dr. L. Frerichs, voorzitter Commissie van Beheer
- Mevr. K. de Goede, lid Commissie van Beheer
- Mevr. drs. S. Plukker, beheerder Witsenhuis
- Drs. Y. van der Linden, registrar RCE

1 Organisatie Jachthuis Sint Hubertus

1.1 Profiel Jachthuis St Hubertus

Het Jachthuis St Hubertus is een totaalkunstwerk van Hendrik Berlage, buitenverblijf van het echtpaar Krölller-Müller, stichters van het Nationale Park de Hoge Veluwe (het Park). Het Jachthuis is van 1914-1920 gebouwd in de vorm van een hertenhoofd. Het ontwerp is gebaseerd op de legende van Sint Hubertus. In 1935 werden het gebouw en het park door stichting het Nationale Park de Hoge Veluwe overgenomen. De moderne kunstverzameling ging aan de Staat, die de verzameling overdroeg aan het Krölller Müller Museum (KMM). Sinds 1947 is het gebouw in beheer van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB).

Van 2012-2014 is het gebouw van binnen en buiten in opdracht van het RVB gerenoveerd. Hierbij zijn vernieuwingen aangebracht aan onder andere de volgende onderdelen: elektrische installatie, vluchtwegaanduiding, brandveiligheid, historisch inventaris, verblijfplaats hooggeplaatste gasten van de regering en symmetrische tuin.

Sinds de renovatie woont er geen beheerdersechtpaar meer in het Jachthuis. Boven in hun woning is nu een gastenverblijf ingericht, naast de originele logeerkamers. Uitgangspunt bij de restauratie was het herstel van de eenheid van voordracht, waarbij de esthetische waarde leidend is.

De collectie omvat 1.114 in het Jachthuis aanwezige museale objecten (onder andere meubels en servies). Deze zijn in beheer van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). 119 Kunstvoorwerpen (schilderijen en sculpturen) zijn in langdurig bruikleen van het KMM en is een onbekend aantal boeken en replica's in beheer van het Park.

1.2 Sturing en beleid

In het collectieplan 2014-2017 van de RCE is geen specifiek beleid geformuleerd voor het beheer van de collecties op buitenlocaties zoals het Jachthuis. Er zijn vier betrokken partijen: de RCE (administratief beheer en conditiecontroles), het Park (dagelijks beheer), het RVB (gebouw) en het KMM (kunstcollectie). De vier partijen vormden ook de begeleidingscommissie tijdens de verbouwing. Na afloop van de renovatie is de commissie opgeheven, maar wil men deze medio 2015 weer bijeen laten komen. Het initiatief ligt bij het Park. Bij de inspectie is gebleken dat de RCE nog geen definitieve afspraken over het beheer van de collectie heeft gemaakt met de andere partijen. Wel is er na de verbouwing een conceptlijst met verantwoordelijken roerende goederen opgesteld door de RCE, maar deze is nog niet vastgesteld.

1.3 Financiële en facilitaire middelen

Bij de inspectie is vastgesteld dat er geen financiële en facilitaire tekortkomingen zijn met een direct risico voor de collectie. Echter, er zijn nog facilitaire nazorgpunten van de afgelopen renovatie: het dak bij entree/garderobe vertoont lekkage, er is vochtdoorslag en een steeds terugkerende vliegenplaag in de toren.

1.4 Personele organisatie

Het Park heeft een medewerker voor het dagelijks beheer in het Jachthuis.

In de monitor heeft de RCE aangegeven dat er voldoende personeel voor sturing van het behoud en beheer van de collectie is, maar niet voldoende personeel voor de uitvoering van behoud en beheer van de collectie. Verder geeft de RCE aan om in het Jachthuis op projectmatig basis verbeteringen in het behoud en beheer door te willen voeren, omdat de capaciteit naast reguliere werkzaamheden ontbreekt.

1.5 Kwaliteitszorg

In de monitor geeft de RCE aan niet over een integraal kwaliteitssysteem te beschikken.

Het Park geeft aan dat het Museumregister heeft laten weten de herijking van het Jachthuis niet te verlengen per 1-1-2015. Tijdens de inspectie wist Het Park de reden hiervan niet.

Conclusies

- In het Jachthuis zijn vier partijen betrokken bij het beheer en behoud van het gebouw en de collecties. Dat vergt heldere afspraken en verantwoordelijkheden.
- De RCE heeft geen specifiek beleid voor het collectiebeheer in het Jachthuis. Ook ontbreekt er structuur in het beheer.

Aanbevelingen

- Maak heldere afspraken en leg verantwoordelijkheden en taken voor het behoud en beheer van gebouw en collectie vast tussen de vier partijen.
- Formuleer een project om verbeteringen in het behoud en beheer in het Jachthuis door te voeren.

2 Registratie Jachthuis Sint Hubertus

Een volledige en geautomatiseerde registratie van museale voorwerpen en een periodieke controle op de aanwezigheid op de geregistreerde verblijfplaats moet voorkomen dat voorwerpen vermist raken. Registratie van verwerving, vermissing, verlies, beschadiging of vernietiging van museale voorwerpen is voorwaarde voor een actueel inzicht in de omvang van de rijkscollectie, de eigendomssituatie en bijzonderheden over de staat van de rijkscollectie.

Bevindingen

De RCE heeft in de Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 aangegeven dat alle 1.114 fysiek aanwezige museale voorwerpen in het Jachthuis geregistreerd zijn in het collectie registratiesysteem. Nog enkele meubelen moeten worden ingeschreven door de RCE, zoals de schildersezel en de kledingstandaard in de kelder en het kantoormeubilair van de huismeester.

In maart 2015 is de digitale collectieregistratie van de RCE geconverteerd naar Adlib Museum.

Tijdens de renovatie zijn alle voorwerpen 1-1,5 jaar uitgehuist en bij een extern transport- en opslagbedrijf ondergebracht. De laatste **standplaatscontrole** is uitgevoerd bij de uit- en inhuizing en vastgelegd in collectieregistratie. De RCE registratie heeft geen standplaats op ruimte niveau, alleen de algemene aanduiding 'depot Jachthuis'. Het Jachthuis beschikt wel over een ruimteboek (2007) met ruimtetoefoto's en een lijst met aanwezige voorwerpen per ruimte.

Er zijn administratieve **vermissingen** tijdens de recente uit- en inhuizing bij 17 inventarisnummers geconstateerd. Dat wil zeggen dat de voorwerpen niet aangetroffen werden. Ook tijdens een inventarisatiedoor de RCE in 2001/2002 zijn voorwerpen niet aangetroffen. Hierop is geen zoekactie of opschoningsactie in de registratie ondernomen. Mogelijk zijn voorwerpen twee keer ingeschreven.

Uit de door de Erfgoedinspectie uitgevoerde **steekproef** van 30 uit 1.114 voorwerpen blijkt het volgende:

- twee voorwerpen uit steekproef zijn al langer zonder standplaats.
- Per object zijn meerdere identificerende gegevens geregistreerd. Servies is niet per onderdeel geregistreerd en fysiek genummerd; wel is het aantal onderdelen op het moederrecord genoteerd. De fysieke inventarisnummers op glas is vaag of geheel afwezig. Zilver bestek is niet fysiek genummerd, soms textiel ook niet.
- Van 19 geselecteerde voorwerpen is een digitale foto beschikbaar.
- De geregistreerde huidige standplaats is actueel; alle geselecteerde voorwerpen bleken vindbaar.
- Van alle in de steekproef geselecteerde voorwerpen zijn gegevens over de juridische status geregistreerd (verwervingsgegevens, huidige eigenaar).
- De conditie van de voorwerpen uit de steekproef en de laatst uitgevoerde conditiecontrole zijn niet in de collectieregistratie opgenomen.

85% Van de RCE museale voorwerpen in het Jachthuis is **gefotografeerd**, 36% daarvan digitaal gefotografeerd of gedigitaliseerd. Nog niet digitaal gefotografeerd zijn de deelcollecties linnen, servies en glaswerk. De oude inventariskaarten hebben objectfoto's, soms meerdere objecten op een foto, zoals servies en bestek.

Tot slot nog een opmerking: Het Park heeft nog niet alle boeken en replica's ingeschreven (geen rijkscollectie). Stoffering zoals gordijnen is nog niet ingeschreven. Het is ongewis of het origineel is.

Conclusies

- De registratie vertoont tekortkomingen met het risico op nieuwe vermissingen. In het bijzonder zijn dat het registreren van globale standplaatsen en het ontbreken van inventarisnummers op voorwerpen.
- Er zijn administratieve vermissingen van de museale voorwerpen van RCE geconstateerd. Nu zijn dat nog aantekeningen op papier.

Aanbevelingen

- Betrek het verbeteren van de registratie in een plan van aanpak voor het beheer.
- Bijwerken en opschonen alle niet aangetroffen voorwerpen (onbekende standplaats) in de registratie. RCE moet vervolgens een beslissing nemen hoe de vermissingen te registeren.

3 Beheer en behoud Jachthuis Sint Hubertus

Om ook toekomstige generaties te kunnen laten genieten van de rijkscollectie is het essentieel dat deze door goed beheer behouden blijft. Passende bewaaromstandigheden, controles en het nemen van maatregelen ter verbetering van bewaaromstandigheden en de conditie van de museale voorwerpen zijn hierbij van belang.

Bevindingen

De Erfgoedinspectie constateert dat de RCE geen streefwaarden voor licht en klimaat in het Jachthuis heeft vastgesteld. Het klimaat en het licht worden ook niet gemonitord. Dit was wel een aanbevelingen op het gebied van behoud en beheer in het inspectierapport 2009. De ruimtes worden met radiatoren verwarmd.

Hoewel er schriftelijke afspraken over het collectiebeheer en - behoud tussen de RCE en het Jachthuis ontbreken, is er een onderhoudsinstructie voor de schoonmakers opgesteld. Drie keer per week komt de schoonmaker. Een extern bedrijf voert de ongediertecontrole en -bestrijding in het Jachthuis uit. Het bedrijf heeft een mantelcontract voor het hele park en plaatst onder andere lokdozen voor ratten en muizen. Rapportages worden aan het Park gestuurd.

Tijdens de renovatie heeft de RCE alle meubels en objecten gecontroleerd. Zo zijn alle meubels per kamer gerestaureerd indien nodig. Echter, er zijn geen periodieke standplaats- en conditiecontroles door RCE. De meubelen in de kelder en het textiel in de linnenkast moeten nog beter opgeborgen worden.

De originele tuinmeubelen staan in de kelder. Hiervan zijn in de jaren 90 replica's gemaakt om buiten te gebruiken. Ook deze zijn nu verouderd door weersinvloeden. De replica's van een aantal voorwerpen in het Jachthuis zijn nog niet geïnventariseerd door het Park. Het risico hierbij is dat de replica's niet als zodanig te herkennen zijn en dat ze in de toekomst als museale voorwerpen ingeschreven worden.

Conclusies

- Klimaat en licht worden niet gemonitord.
- De meubelen in de kelder en het textiel in de linnenkast zijn niet op een museaal verantwoorde manier opgeslagen.
- Replica's zijn op lange termijn niet meer te herkennen als zodanig met het risico dat ze als museale collectie beschouwd worden. Daarom is het aanbrengen van inventarisnummers op museale voorwerpen door de RCE van belang.

Aanbevelingen

- Monitoren van licht en klimaat in ruimtes met museale voorwerpen.
- Berg de meubelen in de kelder en het textiel in de linnenkamer beter op.

4 Veiligheid Jachthuis Sint Hubertus

Maatregelen ter bevordering van de veiligheid en beveiliging van de rijkscollectie moeten er voor zorgen dat museale voorwerpen niet beschadigd raken of zelfs verloren gaan. Om passende maatregelen te nemen is het nodig een risico-inventarisatie op te stellen. Een calamiteiten- en collectiehulpverleningsplan waarvan de werking door oefeningen wordt getoetst zijn van belang voor het behoud van de collectie bij calamiteiten. Het geheel aan veiligheidszorg wordt samenhangend beschreven in een integraal veiligheidsplan. Voor een landelijke analyse van veiligheidsincidenten en kennisbevordering bij musea is het van belang dat incidenten worden gemeld in het landelijk incidentenregister DICE van de RCE.

Bevindingen

Het Jachthuis heeft een Bedrijfs hulpverleningsplan (BHV) maar geen Collectiehulpverleningsplan (CHV). Ook worden er geen calamiteitenoefeningen met betrekking tot collectie gehouden.

Voor de verbouwing heeft het RVB een brandscan en risico-inventarisatie uitgevoerd. Met de renovatie is een aantal bouwkundige en elektronische maatregelen genomen, zoals nieuwe brandmelders en aspiratiesysteem, verborgen nooduitgang bordjes onder de traploper, nieuw hang en sluitwerk (zie 2.1).

Bij brand is er directe doormelding naar de brandweer Hoenderloo.

Inbraakalarm in nacht gaat naar de meldkamer van het KMM, die de jachttopzichter stuurt om naar de ernst van de situatie te gaan kijken.

Storingsmeldingen van de installaties worden geregistreerd bij het RVB. Er is periodiek overleg tussen het RVB en het Park over de oplossingen van incidenten met bijvoorbeeld installaties (het zogenaamde stoplichtrapportage overleg).

Incidenten met museale voorwerpen in het Jachthuis worden gemeld aan de RCE, die het in DICE registreert.

Conclusies

- Er is een BHV plan, maar geen CHV plan.
- Er worden geen calamiteitenoefeningen met betrekking tot collectie gehouden.
- Incidenten met collectie worden in DICE gemeld.

Aanbeveling

- Opstellen en vastleggen van een CHV plan, procedures en verantwoordelijkheden.

5 Zichtbaarheid Jachthuis Sint Hubertus

Het tonen van de museale voorwerpen aan een zo groot mogelijk publiek en het verstrekken van informatie over de voorwerpen is een kerntaak van musea. Tonen van de collectie kan fysiek plaatsvinden in vaste en in wisselende tentoonstellingen, door het in bruikleen geven van museale voorwerpen en door digitale ontsluiting via het internet. De wijze waarop musea hun collecties toegankelijk maken wordt beschreven in een presentatiebeleid.

Bevindingen

Het Jachthuis is van mei-oktober dagelijks open met reguliere en thematische rondleidingen met maximaal 20 personen. Vrijwilligers geven de rondleidingen. In 2012 hebben 18.575 bezoekers het Jachthuis bezocht. In 2013 waren dat 9.984 omdat het gebouw tijdens de renovatie vanaf eind augustus 2012 tot eind september 2013 gesloten en beperkt toegankelijk was.

Naast de rondleidingen heeft het Jachthuis ook een verblijffunctie voor hooggeplaatste gasten van de regering. Er zijn minder dan 100 gasten per jaar voor negen logeerbedden (exclusief bewaking). RCE krijgt geen inzage in aantallen en personen die in het Jachthuis logeren.

Ook wordt de eetzaal verhuurd met circa 10 vergaderingen en circa vijf diners per jaar. De catering krijgt instructies over het gebruik van de ruimtes en voorwerpen voor dergelijke evenementen. De meubels (museale voorwerpen) worden verplaatst en cateringmeubelen gebruikt.

Er zijn zelden bruikleenaanvragen bij de RCE voor voorwerpen in het Jachthuis. Uitzondering is een omvangrijke aanvraag van het Gemeentemuseum Den Haag voor de tentoonstelling 'Gedekte tafels' in september 2015.

De collectie is 100% digitaal toegankelijk via de website van RCE. Niet van alle voorwerpen is een digitale afbeelding beschikbaar. Via de website van het Park is niets te vinden over de collectie.

Conclusie

- De collectie is goed fysiek toegankelijk. Digitaal is de collectie niet via de website van het Park maar via de website van de RCE toegankelijk.

Aanbeveling

- Maak de collectie in het Jachthuis makkelijker digitaal toegankelijk voor het publiek.

6 Administratieve organisatie Jachthuis Sint Hubertus

Een actuele administratieve organisatie met beschreven procedures voor het beheer van de rijkscollectie draagt bij aan duidelijkheid van verantwoordelijkheden en een zorgvuldige uitvoering van beheertaken. Zonder beschreven procedures is er een risico op een gebrek aan uniformiteit en continuïteit in de uitvoering van beheertaken. Actuele en dekkende procedures zijn voorwaarde bij de toepassing van kwaliteitszorg.

Bevindingen

De Erfgoedinspectie heeft vastgesteld dat de RCE niet over een behoudsplan voor de collectie in het Jachthuis beschikt. Er zijn wel instructie schoonmaken en de gasten die van de logiesfunctie van Jachthuis gebruikmaken krijgen ook instructies.

Zoals al eerder in het rapport is aangegeven ontbreken gezamenlijke afspraken met alle partijen. Er zijn eigen verantwoordelijkheden: Het RVB is verantwoordelijk voor alle nagelvaste onderdelen, het Park voor de boeken en replica's, het KMM voor de kunstvoorwerpen en de RCE voor alle andere voorwerpen. Na de verbouwing moet een aantal zaken rond het dagelijks beheer weer opgepakt worden. De RCE heeft een conceptlijst met verantwoordelijkheden voor de roerende goederen opgesteld, maar deze lijst is nog niet vastgesteld.

Gezamenlijke taken, waarin de RCE een voortrekkersrol zou kunnen nemen, zijn het opstellen van een handboek hoe omgaan met objecten, procedures voor conditie- en standplaatscontroles en het opstellen van een CHV plan.

Voor de RCE specifiek zou binnen de Sector Kunsten een project met plan van aanpak voor het Jachthuis opgesteld kunnen worden om de losse eindjes met betrekking tot de conservering (opslag textiel en meubelen) en de registratie (vermissingen, inventarisnummers glazen) te verbeteren.

Conclusie

- Niet voor alle beheertaken zijn handleidingen en procedures opgesteld en zijn gezamenlijke taken en verantwoordelijkheden vastgelegd.

Aanbeveling

- Geen

7 Inspectie Jachthuis Sint Hubertus

Op 26 maart 2015 is een inspectie uitgevoerd bij het Jachthuis St Hubertus door mevr. Nina Duggen en dhr. Rob Naafs, beiden senior inspecteur bij de Erfgoedinspectie.

Voor de inspectie zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Documenten

- Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014
- Essay Jachthuis Sint Hubertus te Hoenderloo (sept 2007)
- Inspectierapport 2009
- Jaarverslag 2013 stichting het Nationale Park de Hoge Veluwe
- Tijdschrift RCE (2, 2014)
- Collectieplan Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2014-2017
- Bruikleenaanvraag Gemeentemuseum Den Haag (sept 2015)
- (Concept) Verantwoordelijkheden Jachthuis roerende zaken (mei 2014)

Interviews

- Yuri van der Linden, registrator RCE
- Gijs van Heemstra, gastheer logees Jachthuis
- Joost Kemp, plv bezoekersmanagement Park de Hoge Veluwe

Colofon

Erfgoedinspectie
Rijnstraat 50
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Tel: 070 4124012
E: info@erfgoedinspectie.nl
www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, augustus 2015

Missie

Met alert en proportioneel toezicht brengt de Erfgoedinspectie het behoud (en beheer) van cultureel erfgoed en overheidsinformatie naar het gewenste kwaliteitsniveau met het oog op de duurzame toegankelijkheid en beschikbaarheid.

Visie

De inspectie vindt dat een goed functionerende interne systematische kwaliteitszorg bijdraagt aan een betere naleving van wet- en regelgeving. Zij ziet daar een eigen verantwoordelijkheid voor organisaties en stimuleert een systematische kwaliteitszorg bij de organisaties. In haar optreden is de inspectie zacht waar het kan en hard waar het moet en treedt zij zo nodig op.

